

Norra Stavsuddas Historia Del 1

Stenålder till 1903

Ännu under yngre stenåldern, då kustlinjen följde nuvarande 25- meterskurvan, var hela Roslagen ett av öar och djupt inträngande vikar präglad kustlandskap. Ännu under bronsåldern var kartbilden rätt annorlunda mot nu, det är först fram emot vikingatiden som man känner igen kartan över den inre skärgården, då är endast marker under femmetersnivån täckta av vatten. Det borde inte vara så mycket mer av Norra Stavsudda som syntes utom Vårbergskulle som en kobbe och sen bara små grynnor.

Stafsudda förekommer första gången i en seglingsbeskrivning- läskarta från 1200-talet som är skriven på latin. Stafsudda skrivs då Staefse. Nästa gång är i Gustav Vasas jordebok år 1538, då skattar bonden Olof i Norr Stafsudd. Olof skattar för 1 1/2 mantal. För fiske i Horsten står på 1600-talet: Staffzudda Hans Erichson 6 skötar, betalar i skatt 3 fjärdingar.

Man kan förmoda att på 1400-talet fanns här en enkel fiskebod, kanske för Värmdöborna.

På 1500-talet består Norr Stafsudd av en gård, men i mitten av 1500-talet blir det 2 gårdar, nämligen Oppgårdens 1/2 mantal och Nedregården på 1 mantal.

"Nörra Staffa udda" (eller Norra Stafsudda) fanns 1539 en skattegård och troligen har ön varit bebodd sedan medeltiden. 1557 hade antalet gårdar ökat till två.

Till Norra Stavsudda hörde ett flertal mindre öar och holmar som nyttjades som ängs- och betesholmar.

På norra Stavsudda fanns 1555 ängar med "16 lass hö" och man redovisar 3 dragare, 10 nötkreatur och 12 får. Det bodde ca 20 personer på ön.

Rysshärjningarna Drabbade även Stavsudda, bonden Hans Ersson fick "förraa, höö och lööse-egendomen" förlorat till ett värde av 721 daler silvermynt, invånarna på Stavsudda fick 5 års skattebefrielse som ersättning.

År 1679 organiserade Karl XI indelningsverket för flottan. Båtsmannen skulle ha samma ställning som den indelte soldaten. Rotebönderna skulle uppföra bostad och nödvändiga uthus. Det fanns noggranna stadgar för hur det skulle se ut. Båtsmannen skulle en gång per år infinna sig för tjänstgöring i Karlskrona. Det var då roteböndernas skyldighet att utrusta honom enligt föreskriven uniforms och persedellista. Tjänstetiden för båtsmännen var mycket varierande. 1694 kom den första båtsmannen till Svartsö.

På 1700-talet fanns två båtsmanstorp på Svartsö, varav ett var torpet Kärrstugan som beboddes av båtsmannen Stafsudd, eftersom Norr Stafsuddas bönder utgjorde en rote. Kärrstugan låg i närheten av Hedelins varv.

Båtsman Stafsudd tillhörde Södra Roslagens 2:a båtsmanskompani och sorterade under Karlskrona station, från 1875 tillhörigt Södra Roslagens 1:a båtsmanskompani. Båtsman Stafsudd hade nr 129. Indelningen upphörde 1896 och den siste båtsmannen fick behålla båtsmansnamnet vilket gör att efternamnet Stafsudd finns i Sverige och också i Amerika eftersom den sista båtsmannen hade barn som emigrerade dit.

Anna Stina Mellman, båtsmansdotter från Mellansjö på Ljusterö, satt som piga 1 år på Norr Stafsudd och hörde då talas om att öns bönder sökte en båtsman och föreslog

då sin 17-åriga son Hans Magnus som sen antogs och som blev den sista båtsmannen för Norr Stafudd.

För Hans Magnus står: "Ordinarie båtsman för roten nr 129 vid Södra Roslags andra båtsmanskompani blivit inskriven, drängen Hans Magnus Mellman med rotenamnet Stafudd, vilken är född i Värmdö socken, Stockholms län, är 17 år gammal, ordinär till växten, har blå ögon och ljust hår samt är ogift. Han är frisk och färdig enligt läkaren Lilljebjörn.

Hans Magnus var förrådsskaffare som båtsman, men även kuttergast hos greve Axel Klinckowström, som även har ett gods i Mälaren. Greven var docent vid Sthlms högskola och bl.a god vän med nordpolsfararen Andree och en stor äventyrare. Greven har dokumenterat sina resor i två böcker "Klinkans minnen" och på ett ställe står: "som hovmästare fungerade min gamle trogne kuttergast Magnus Stafudd, en hederlig beckbyxa, vilket alltsedan jag var 14 år gammal, troget följt mig i ur och skur, sommar som sommar".

Hans Magnus tar avsked på egen begäran 5 april 1896 med vitsord att han sig redligt och väl sig förhållit. Under dessa 30 år är han både till sjöss, men även i Karlskrona och ibland hemma på båtsmanstorpets "Kärrstugan" på Svartsö. Några båtar som han tjänstgör på år: Lagerbjelke, Astrid, Eugenie, Svalan och Delfin. Är också på flottans sjukhus i Karlskrona som sjukvårdselev vid flera tillfällen. År 1891-92 är han matros på Delfin, med berömligt som vitsord, de sista 6 åren är han vice korpral under L.Hubendick.

En glasplåt, fotografi, har Harald Södergren från Svartsö skänkt till Stavsnäsmuseet, föreställande den sista båtsmannen för Kärrstugan i Svartsö, Värmdö Kommun, Hans Magnus Mellman- Stafudd född 1849 i Värmdö, båtsman i 30 år, gift 1873 och far till 9 barn som alla överlever.

På Möja dog 12 personer av pesten 1710, tre personer som avled i pesten på Träskö Storö begravdes på en holme där invid.

På Norra Stafudda år 1539 fanns en skattegård och troligen har ön varit bebodd sen medeltiden. År 1557 finns två gårdar, Oppgården och Nedregården. År 1763 vid storskiftet delas Norr Stafudd i tre delar på ½ mtl var och gårdarna heter nu Oppgården, Mellangården och Södergården. Laga skifte år 1863 fanns 14 delägare i byn och tre stycken dömdes att flytta ut sina gårdar. Omkring 1900 fanns 10 gårdar på hemön och en på Ytterö och en på Träskö.

I slutet av 1800-talet byggdes gården på Träskö av en av dem som blev ålagd att flytta ut från hemön och på en karta från 1906 finns en gård och ett torp på Träskö. Gården vid Käringviken har en välbevarad karaktär från 1800-talets slut.

Storskifte ägde rum i Norra med början 28/3 1763 och var klart 21/4 1764, lantmätare var Gabriel Boding. Lagen om storskifte kom 1757. Laga skifte stadgades år 1827 och ägde rum i Norra 1862 av lantmätare Kebon Lagen om ägostyckning, hemmansklyvning och jordavsöndring kom år 1896.

Omkring sekelskiftet 1900 fanns tio gårdar kvar på hemön och en på Ytterö. De många gårdarna avspeglar att Norra Stafudd låg inom Värmdö kommuns mest utpräglade fiskebygder. Här möjliggjorde fisket att byarna kunde växa sig stora.

Under 1800-talets slut byggdes boningshusen så gott som konsekvent om på Norra Stavsudda. Gångse blev, som på så många andra håll i skärgården, hus med nya plantyper, panelade och oljefärgade, eller faluröda, fasader samt glasverandor i två våningar.

[Stavsudda1943-254kb.pdf](#)

[N.Stavsudda 1903-574kb.pdf](#)

[N.Stavsudda1903-2-590kb.pdf](#)

[N.Stavsudda-borna1903-690kb.pdf](#)